

**RANG KONTRASTI VOSITASIDA BADIY IFODANI SHAKLLANTIRISH
(AKADEMIK RANGTASVIR MISOLIDA)**

Malika Yorlaqova Ahmad qizi

Guliston davlat pedagogika instituti,

“Tasviriy san’at” ta’lim yo’nalishi magistranti

e-mail: yorloqovamalika@gmail.com

Annotatsiya: mazkur maqolada akademik rangtasvir jarayonida rang kontrastining badiiy, estetik va metodik ahamiyati tahlil qilinadi. Rang kontrasti tasviriy san’atda kompozitsion muvozanatni ta’minlash, fazoviy chuqurlikni ifodalash hamda tomoshabinning vizual idrokini boshqarishda muhim vosita sifatida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda nazariy tahlil, kuzatish, taqqoslash va amaliy mashqlar metodlari asosida rang kontrastining o‘quv jarayonidagi o‘rni yoritilgan.

Kalit so‘zlar: akademik rangtasvir, rang kontrasti, kompozitsiya, fazoviy chuqurlik, rang uyg‘unligi, tasviriy san’at, estetik idrok, badiiy ifoda.

Abstract: this article analyzes the artistic, aesthetic, and methodological significance of color contrast in the process of academic painting. Color contrast is considered an important tool in visual arts for ensuring compositional balance, expressing spatial depth, and managing the viewer’s visual perception. The study highlights the role of color contrast in the educational process based on theoretical analysis, observation, comparison, and practical exercise methods.

Keywords: academic painting, color contrast, composition, spatial depth, color harmony, visual arts, aesthetic perception, artistic expression.

Аннотация: в данной статье анализируется художественное, эстетическое и методическое значение цветового контраста в процессе академической живописи. Цветовой контраст рассматривается как важный инструмент изобразительного искусства для обеспечения композиционного равновесия, передачи пространственной глубины и управления визуальным восприятием зрителя. В исследовании на основе теоретического анализа, наблюдения, сравнения и практических упражнений освещается роль цветового контраста в образовательном процессе.

Ключевые слова: академическая живопись, цветовой контраст, композиция, пространственная глубина, цветовая гармония, изобразительное искусство, эстетическое восприятие, художественное выражение.

Tasviriy san’at insoniyat madaniy taraqqiyotining eng qadimiy va barqaror ifoda shakllaridan biri sifatida insonning estetik tafakkuri, hissiy kechinmalari hamda borliqni idrok etish usullarini mujassamlashtiradi. Ushbu jarayonda rang muhim badiiy

vosita sifatida nafaqat predmetlarning tashqi belgilarini ifodalash, balki ularning mazmuniy va emotsional mohiyatini ochib berishda ham hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, akademik rangtasvir tizimida ranglarning o‘zaro munosabati, uyg‘unligi va kontrast hodisasi tasvirning badiiy yaxlitligi hamda ifodaviy kuchini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Rang kontrasti orqali rassom kompozitsion markazni aniqlaydi, vizual urg‘u hosil qiladi hamda tomoshabin idrokini maqsadli yo‘naltirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Rang kontrasti tushunchasi tasviriy san‘at nazariyasida chuqur o‘rganilgan bo‘lib, u ranglarning qarama-qarshi xususiyatlari asosida yuzaga keladigan vizual va psixologik ta‘sirni anglatadi. Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, rang kontrasti nafaqat estetik hodisa, balki inson psixologiyasiga bevosita ta‘sir etuvchi omil sifatida ham talqin qilinadi. Xususan, rang nazariyasi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar ranglarning o‘zaro qarama-qarshi qo‘llanishi orqali tasvirda kuchli dinamik va emotsional muhit yaratilishini ko‘rsatadi [9]. Shu jihatdan, rang kontrasti tasviriy ifodaning nafaqat tashqi ko‘rinishini, balki ichki mazmunini ham boyituvchi vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Akademik rangtasvir ta‘limida rang kontrasti talabalarning badiiy tafakkurini shakllantirishda muhim metodik vosita hisoblanadi. Ranglarning o‘zaro nisbatini to‘g‘ri anglash, ularni muvofiq uyg‘unlashtirish va zarur hollarda kontrast asosida qo‘llash talabani professional mahoratini belgilaydi. Bu jarayonda ranglarning yorqinligi, to‘yinganligi, harorati va tonal qiymatlari o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilinadi. Natijada tasvir yuzasida fazoviy chuqurlik, hajm va plastiklik hissi yuzaga keladi [10]. Ayniqsa, yorug‘lik va soya kontrasti predmetlarning shaklini aniq ifodalashda muhim rol o‘ynaydi, bu esa tasvirning realizm darajasini oshiradi.

Mazkur tadqiqotda rang kontrastining akademik rangtasvirdagi o‘rni kompleks yondashuv asosida tahlil qilindi. Nazariy tahlil metodi orqali rang kontrasti tushunchasining ilmiy asoslari, uning tasviriy san‘atdagi funksional ahamiyati hamda estetik imkoniyatlari o‘rganildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, rang kontrasti kompozitsion tuzilmani shakllantirish, vizual muvozanatni ta‘minlash va tasvirning umumiy badiiy ta‘sirini kuchaytirishda muhim vosita hisoblanadi [11]. Kuzatish metodi asosida esa amaliy mashg‘ulotlarda bajarilgan rangtasvir ishlari tahlil qilinib, rang kontrastidan foydalanishning real jarayondagi namoyon bo‘lish shakllari o‘rganildi. Bu orqali talabalar tomonidan rang uyg‘unligi va kontrastni qo‘llash darajasi baholandi. Shuningdek, taqqoslash metodi yordamida turli davr va maktablarga mansub rassomlarning asarlarida rang kontrastining qo‘llanilishi o‘rganildi. Mazkur yondashuv rang kontrastining tarixiy rivojlanishi hamda uning turli uslubiy yo‘nalishlarda qanday talqin etilganini aniqlash imkonini berdi. Amaliy mashqlar tizimi esa rang kontrastini o‘zlashtirishning muhim pedagogik vositasi sifatida qo‘llanildi [7]. Talabalarga issiq va sovuq ranglar, yorug‘lik va soya, to‘yingan

va xira ranglar o'rtasidagi kontrastni yaratishga qaratilgan topshiriqlar berildi. Bu mashqlar ularning rang sezgisi va badiiy kuzatuvchanligini rivojlantirishga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari rang kontrastining akademik rangtasvir jarayonida ko'p qirrali funksiyaga ega ekanini tasdiqladi. Ranglarning qarama-qarshi qo'llanishi tasvirda aniqlik va ifodaviylikni kuchaytiradi, kompozitsion markazni ajratib ko'rsatadi hamda tomoshabin e'tiborini boshqarish imkonini beradi. Ayniqsa, issiq va sovuq ranglar kontrasti fazoviy chuqurlikni ifodalashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Issiq ranglar vizual jihatdan yaqinlik hissini uyg'otsa, sovuq ranglar uzoqlik effektini yaratadi. Bu esa tasvirda perspektiva va makon tasavvurini yanada kuchaytiradi.

Bundan tashqari, rang kontrasti tasvirning emotsional mazmunini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ranglarning uyg'un yoki qarama-qarshi qo'llanishi orqali turli kayfiyat va ruhiy holatlar ifodalanadi. Masalan, yorqin va to'yingan ranglar faollik, dinamizm va energiyani ifodalasa, xira va sovuq ranglar sokinlik, barqarorlik va masofani anglatadi. Shu bois rang kontrasti rassomning badiiy g'oyasini tomoshabinga yetkazishda samarali kommunikativ vosita sifatida namoyon bo'ladi. Umuman olganda, rang kontrasti akademik rangtasvirning nazariy va amaliy asoslarini birlashtiruvchi muhim kategoriyadir. Uni chuqur o'rganish nafaqat tasviriy san'at nazariyasini boyitadi, balki amaliy ijodiy faoliyat samaradorligini ham oshiradi. Akademik rangtasvir ta'limida rang kontrastini tizimli ravishda o'rgatish talabalarning badiiy tafakkurini rivojlantirish, estetik didini shakllantirish va ijodiy salohiyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli rang kontrasti masalasini ilmiy-metodik jihatdan takomillashtirish tasviriy san'at ta'limining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Rang kontrasti muammosini chuqurroq yoritish maqsadida uni nafaqat tasviriy vosita, balki badiiy tafakkur va estetik idrokni shakllantiruvchi kompleks hodisa sifatida ko'rib chiqish zarur. Zamonaviy ilmiy-pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rang bilan ishlash jarayoni insonning nafaqat ko'rish qobiliyatini, balki tafakkur, tahlil qilish va estetik baholash kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Xususan, tasviriy san'at ta'limiga oid izlanishlarda rang kontrasti orqali talabalar borliqni yanada nozikroq idrok etish, vizual tafovutlarni aniqlash va ularni badiiy shaklga keltirish ko'nikmalarini egallashi ta'kidlanadi [3]. Shuningdek, zamonaviy o'zbek tasviriy san'ati misolida rang kontrastining qo'llanishi milliy estetik tafakkur bilan uzviy bog'liqligi kuzatiladi. Sirdaryo viloyatining dehqonchilik hayoti tasvirlangan asarlarda rang kontrasti orqali mehnat jarayonining dinamikasi, tabiat va inson o'rtasidagi uyg'unlik hamda milliy ruh ifodalanadi [1]. Bu holat rang kontrastining nafaqat texnik, balki mazmuniy va konseptual vosita sifatida ham muhimligini ko'rsatadi [2]. Shu bilan birga, hududiy tabiiy muhit va mehnat madaniyatini aks ettiruvchi badiiy asarlarda ranglarning qarama-qarshi qo'llanishi

orqali ekologik va ijtimoiy mazmuni kuchaytirish mumkinligi ham ilmiy asoslangan.

Pedagogik tadqiqotlarda rang kontrastining estetik va axloqiy tarbiya bilan bog'liqligi alohida qayd etiladi. Sharq pedagogikasida go'zallik va axloqiylik uyg'un holda qaralib, rang orqali ifodalangan badiiy obrazlar shaxsning ma'naviy kamolotiga xizmat qilishi ta'kidlanadi [5], [6]. Shu nuqtai nazardan, rang kontrasti nafaqat tasviriy ifodaning vositasi, balki tarbiyaviy ahamiyatga ega fenomen sifatida ham talqin qilinadi. Sharq falsafiy-estetik qarashlariga ko'ra, ranglarning uyg'unligi va qarama-qarshiligi inson ruhiyati bilan bevosita bog'liq bo'lib, u estetik did va ichki muvozanatni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi [4]. Bundan tashqari, zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalarining kirib kelishi rang kontrastini o'rganish va qo'llash imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Raqamli muhitda ranglar bilan ishlash, ularning kontrast xususiyatlarini modellashtirish va vizual effektlarni oldindan tahlil qilish imkoniyati ta'lim samaradorligini oshiradi [8]. Bu esa talabalar uchun rang nazariyasini amaliyot bilan uyg'unlashtirish, tajriba o'tkazish va ijodiy izlanishlar olib borishda yangi ufqlarni ochadi.

Yuqoridagi tahlillar rang kontrastining tasviriy san'atdagi o'rni ko'p qirrali va kompleks ekanini yana bir bor tasdiqlaydi. U nafaqat kompozitsion yechimlarni aniqlashtiradi, balki asarning g'oyaviy-badiiy mazmunini ochib berishda ham faol ishtirok etadi. Ayniqsa, milliy san'at namunalarida rang kontrasti orqali madaniy qadriyatlar, turmush tarzi va estetik ideallar ifodalanishi uning ijtimoiy-madaniy ahamiyatini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, rang kontrasti akademik rangtasvirning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, u tasvirning badiiy, estetik va emotsional jihatlarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, rang kontrastidan ongli va maqsadga muvofiq foydalanish rassomning professional mahoratini belgilaydi, tasvirning kompozitsion mukammalligini ta'minlaydi hamda tomoshabin bilan samarali vizual muloqotni yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, rang kontrastini o'rganish jarayoni talabalarning badiiy tafakkurini rivojlantirish, estetik didini shakllantirish va ijodiy salohiyatini oshirishda muhim pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalarini hisobga olgan holda rang kontrasti nazariyasi va amaliyotini integratsiyalash esa tasviriy san'at ta'limining samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yorlaqova Malika Ahmad qizi/Jumaboyev Nabi Pardaboyevich. (2025). SIRDARYO VILOYATINING DEHQONCHILIK HAYOTI ZAMONAVIY O'ZBEK TASVIRIY SAN'ATIDA BADIY TALQIN ETILISHI. IQRO

- INDEXING, 18(01), 1058-1061.
<https://worldlyjournals.com/index.php/IFX/article/view/16470>.
2. SIRDARYO VILOYATI TABIATI, MEHNAT MADANIYATI VA TASVIRIY SAN'AT: EKOLIK, IJTIMOIIY VA ESTETIK ASPEKTLAR . (2025). *Global Science Review*, 9(1), 63-69. <https://global-science-review.com/ojs/index.php/gsr/article/view/3094>.
  3. Khayrov, R. Z. U. . (2025). The Role of Drawing and Painting in the Training of Future Teachers of Fine Arts. *International Journal of Formal Education*, 4(7), 41–48. Retrieved from <https://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/5420>.
  4. Pardaboevich, Jumaboyev Nabi. "THE APPLICATION OF EASTERN PHILOSOPHICAL AESTHETIC CONCEPTS IN ARTISTIC EDUCATION AND THEIR INTERPRETATION IN PEDAGOGICAL RESEARCH." *PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI* 14.01 (2025): 218-222.
  5. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "BEAUTY AND MORAL EDUCATION IN EASTERN PEDAGOGY: OPPORTUNITIES FOR APPLICATION IN THE PROCESS OF ARTISTIC EDUCATION. *IQRO INDEXING*, 16 (01), 170-172." 2025,
  6. Jumaboev Nabi Pardaboevich. (2025). BEAUTY AND MORAL EDUCATION IN EASTERN PEDAGOGY: OPPORTUNITIES FOR APPLICATION IN THE PROCESS OF ARTISTIC EDUCATION. *ИКРО журнал*, 16(01), 170–172. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/iqro/article/view/104838>
  7. Abdirasilov S. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. <https://library.ziynet.uz/uz/book/13041>
  8. Imomov Fozil Shakarbek o'g'li. (2025, октябрь 24). MUHANDISLIK TA'LIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17433530>
  9. Rahimov M. *Tasviriy san'at nazariyasi*. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2015. <https://library.ziynet.uz>
  10. Raxmonov A. *Rangtasvir va kompozitsiya asoslari*. – Toshkent: Fan, 2016. <https://ziynet.uz>
  11. Xasanov R. *Tasviriy san'at va rangtasvir texnikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. <https://ziynet.uz>